

Lom pod Storžičem

(6) Ivo Žajdela

Trkanje na vest

Cecilija Roblek nikakor ni bila edina žrtev partizanske morije iz Loma pod Storžičem. Pisatelj Tone Perčič je leta 1998 pri Mohorjevi založbi iz Celovca izdal knjigo črtic z naslovom *In ti boš meni ponoči trkal na vrata*. Že naslov nakazuje vsebino knjige, saj se ta v celoti ukvarja z zločini partizanov med vojno in po njej.

Pisatelj iz Kranja se je lotil usod ljudi, ki so se med vojno znašli v situaciji, ko so morali pobijati ljudi. Nekateri so se po vojni zapili in naredili samomor. V črtici *Asfaltira-*

nje zgodovine ena od zgodb govori o Klančarjevi družini iz Loma, ki so jo partizani umorili v Dolžanki nad Putrhofom 1. februarja 1945.

Klančarjevi

Poglejmo nekaj odlomkov iz poglavja z naslovom *Po kosti mučenikov... z nahrbtnikom*: "Opisal bom dogodek, ki sem ga nekaj časa raziskoval, pripetil pa se je blizu L.-a/Loma, op. I.Ž./, v neposredni bližini T.-a /Tržiča/. Na Gorenjskem seveda. Če si danes ogledamo relief pokrajine okoli T.-a, potem je jasno, zakaj se zločinske tolpe niso zadrževale na ravninah Gorenjske: tam ni bilo pravega kritja. V domači grapi so se vedno lahko pokrili. Seveda pa je vprašanje, ali so se lahko skrili pred svojo vestjo. To bi lahko povedali sami, a ni potreb-

no. Obrazom mučenih, ponižanih in umorjenih ne moreš uteči. Za vse grehe je treba poravnati račune, za vse do zadnjega. Prej ali slej.

Zgodba, tragična in skrhljivo bridka, se začne z gospo A. M. /Angela Meglič/, ki je imela edinstveno srečo, da se je izognila pokolu v svoji družini. /.../ A Nemci je niso več spustili na prostost. Podnevi je morala čistiti in delati v kuhinji, ponoči pa je morala spati v zaporu. 3. ali 4. februarja /1945/ pa ji je prišel brat France povedat, kaj se je pri njih zgodilo; a brez spremstva je niso spustili nikamor, niti domov. Bilo ji je neznosno.

Ko pa je bilo vojne konec, je šla domov in tam, kjer je stala domačija, je dobila popolno razdejanje. Vse je bilo razbito, izropano in nikogar doma. Začela je čistiti in po-

spravljati in se spraševati, kje so njen oče, mati in njena starejša sestra. Ko se je po kakšnih 14 dnevih vrnila z obiska pri sorodnikih, se je zvečer na vsakem od oken nenadoma pojavil mitraljez, puška, na vratih pa dva človeka z orožjem. Takoj so jo gnali v Tržič z izgovorom, da je pri njej vse odprto, okna in vrata razbita in da v taki hiši ne more biti sama, da je ne bi prišel kdo nadlegovat. Zaprli so jo in čez čas je morala pod prisilo čistiti in kuhati na milici v T.-u. Ko so minili štirje meseci, se je uprla in rekla, naj jo zaprejo, če imajo kaj proti njej, sicer naj jo pustijo na svobodo.

Najtežje ji je bilo, ko so ji ljudje govorili, da njenih ne bo več domov, da so mrtvi, medtem ko ji na milici niso hoteli povedati, da so jih pobili. Lagali so ji, da jih niso pobi-

li, ker 'niso imeli krvi nad seboj', da je šlo le 'kri za kri' itn., in da bodo vse tiste, ki raznašajo govorce, ustrelili. (To so bile besede Fr. J.-Kr.-ja /Franc Jagodic-Krstan/, znane partizana in njihovega predvojnega znanca: pri A. M. doma se je učil šivati in se večkrat grel za pečjo. Med vojno pa je bil vodja operativnega centra Kokrškega odreda.) Ker pa je bila negotovost vse hujša, sta s sestro Marijo šli v Kranj na okraj, kjer pa ju niso dobro poznali. Tam jima je J. R.-Pl. /Jože Rebolj-Planinc/ rekel: 'Ja, te ljudi smo pa pobili. V Medvodju v grabnu ležijo, če jih niso že lisice raznosile.'

A. M. se vrne v T. in gre naravnost h Kr.-u domov, kjer je bil še eden od partizanov, Gl. po imenu. Povedala jima je, kaj je slišala v Kranju. (Znano je bilo - in verjetno so imeli partizani ob likvidacijah navodilo, da zavajajo po ustaljenem receptu - da so sorodnikom ljudi, ki so jih skrivoma odpeljali in likvidirali, govorili, da so njihovi svojci na Primorskem v delovni brigadi, živi in zdravi, da delajo in da se bodo gotovo oglasili s pošto.) Kr. jo je zavrnil: 'Tistega, ki tako govori, bom ustrelil.'

'Potem pa kar v Kranj nad Pl.-a, četako misliš, mu je odgovorila A. M. Partizana sta obnemela. Nakar jima je rekla: 'Iz te kuhinje ne grem, dokler ne izvem, kje so moji domači.'

'To ni mogoče, ker so vsi tisti že padli,' ji je odgovoril. 'Saj veš, to je vojska naredila.'

'Ampak, kako! Saj je bila to cela družina!' se je postavila. Obstala je za vrata in se ni ganila.

Kr. in njegov prijatelj, partizan, Gl. po imenu ali Kola po domače, sta šla v sosednjo sobo, ko pa sta prišla nazaj, ji je Kr. rekel: 'Čez dva dni bodi ob devetih pri P. /Putrhof/, pri gradu.'

Ko je tako prišla tja, sta bila tam že dva miličnika. Eden od njiju jo je vprašal, ali je ona tista, ki ji mora nekaj pokazati. Ko mu je pritrčila, so odšli.

Hodili so že več kot pol ure, ko so jo pripeljali do nekega obronka in začeli pregledovati smreke. Na-

enkrat se obrne proti njej in ji reče: 'Tukaj so!'

Bilo je grozno! Srhljivo! Čez dva dni sta se s sestro Marijo vrnili, da bi malo odkopali, da bi se prepričali, ali so res njeni domači. Res so bili.

Vsi trije so bili, eden prek drugega naloženi v plitvi jami, ki so jo izkopali na ozkem prostoru med smrekami. Našla je očetov rožni venec.

Ko so šli prvič v sotesko D.-e /Dolžanke/, je miličnika spraševala, kaj so njeni domači govorili, ko so jih gnali.

'Ženski nista nič govorili, ata pa je molil in nato sam stopil k smreki.'

Človek, miličnik, ki mi je pokazal grob, je bil Fr. S. /Franc Sedej; v tretji knjigi Ivana Jana o Kokrškem odredu je na strani 243 njegova slika/ (V knjigi Kokrški odred, kjer je o 'podvigih' teh 'junakov' pisal znani gorenjski železokrivec in pisec zgodovinskih romanov, gospod Ivo Jan, je Fr. S. opremljen s funkcijo obveščevalca v 2. bataljonu Kokrškega odreda, nakar naj bi delal na operativni točki 'T'. Po vojni je fant doživel klavrno usodo, zapil se je in naredil samomor.) Ta je bil tudi njihov rabelj. Ko jih je ubil, je moral imeti 17, mogoče 18 let. Nihče jih ni hotel pobiti ... Bajje pa so njega

napili z zganjem, da je storil tisto, za kar sami niso imeli poguma.

Mama je bila srčni bolnik.

Sestra Tinca je imela 27 let. Z nogami so jo privezali na vejo smreke, potem ko so jo najprej mučili z elektriko. Ker je bila po dveh dneh še živa - kri ji je v počasnem curku tekla iz oči - se je usmilit eden od likvidatorjev in jo ustrelil.

Kako se je moralo nekaj takega zgoditi? /.../

Mama, ki je bila prizadeta od kapi, je bila tako uničena od mučenja, da so jo morali na morišče, Na žago, nesti na vejah.

Ko so iskali, kdo jih bo stre-

ljal, se je neki partizan uprl: 'Te ga očka pa že ne bom streljal, saj je komaj tri dni, kar mi je popravil čevlje.' /.../

Prav tisti Kr., ki jih je obsodil na smrt, je skupaj z bratom J. pri A. M. doma šival. Pri tem je vedno tudi kaj zaslužil. /.../

Šestnajst let sta s sestro hodili na kraj zločina, kjer sta ogradili grob, kamor sta polagali cvetje in sveče. Ko so bile samo še kosti, je šel brat Franc h grobarju, da sta odkopala ostanke in odnesla dva nahrbtnika kosti ter jih prinesla domov. Drugi dan so domače pokopali na pokopališču v L.-u.

Tako je pripovedovala A. M. iz L.-a pri T.-u o tragediji svojih bližnjih.

Na Gorenjskem živi nekakšen 'zgodovinar', ki je sicer po poklicu kovač, ki pa na jesen svojega življenja vročno hiti s pisanjem knjig in stalno odkriva nova junaštva gorenjskih partizanov."

Peter Usar?!

Tako pisatelj Tone Perčič v svoji knjigi *In ti boš meni ponoči trkal na vrata*. Družina, ki jo je tu opisal, so bili Klančarjevi iz Loma pri Tržiču, pisali so se Gaberc: Oče Gasper Gaberc (r. 1877), mati Antonija (r. 1891) in hči Justina (r. 1917). Hči Justina je za seboj pustila dva me- »

Družina Gaberc okrog leta 1930, oče in mati, na sredini spredaj hči Justina

» seca staro hčerko Vilmo (Bizjak), ki živi na Begunjah.

Ko sem 9. 7. 2002 v domu starostnikov Petra Usarja – le kdaj mislijo Tržičani zamenjati ime tega predvojnega komunista s katerim primernejšim, manj anahronističnim?! – v Tržiču obiskal Andrejo Meglič, ki je preživela pokol svojih staršev in sestre, me je bila zelo vesela. Percičeve knjige ni poznala, zato sem ji dal kopijo poglavja, kjer pisatelj opisuje njeno zgodbo. Percičevo pisanje je potrdila, tudi to, kako je bila njena sestra za noge privezana na vejo debele smreke, kako ji je kri curljala iz oči in kako je neki partizan stopil do glavnih in zahteval, naj jo takoj nehajo mučiti in ustrelijo.

Dva nahrbtnika kosti

Domače so prekopali na lomsko pokopališče šestnajst let po umoru, novembra 1961. Zakaj tako pozno? V Tržiču so ji svetovali, da morajo trupla najprej popolnoma razpasti, zato jih je šla skrivoma večkrat prekopat, da je do njih pri-

šel zrak. Poleg njihovega groba pod Dolžanko je bil še en grob. Tam je bila zakopana Tavčarjeva, gospodinja; doma so imeli gostilno. Tudi njo so tam umorili partizani.

Njen brat je skupaj s tržiškim grobarjem odkopal kosti treh članov družine Gaberc in v dveh nahrbtnikih sta jih prinesla domov. Naslednje jutro je Angela oba nahrbtnika s kostmi z vozičkom peljala na lomsko pokopališče. Srečala je cestarja Blaža Robleka in ta jo je vprašal, kaj pelje. Odgovorila mu je, da zeljnate glave k Zabrniku (Primožiču), da bi jih naribal. Na pokopališču je bila že skopana jama. Kost je zavila v belo rjuho in jih položila v jamo.

Janovo gnezdo

Poglejmo, kaj je o partizanskem pomoru družine Gaberc v svoji knjigi *Kokrski odred* (3. del, str. 17) napisal Ivan Jan: "Nevarno gnezdo domobranske obveščevalne službe, ki je že dolgo in učinkovito delovala med Lomom in Tržičem, je 2. bataljon končno od-

Grob družine Gaberc (Klančarjevih)

kril v Spodnjem Lomu, in sicer 30. januarja. Zaradi domiselnosti obveščevalcev se je osumljena družina sama pokazala kot trdna domobranska javka. Aretirali so moža, ženo in njuno hčerko, ki je pogosto odnašala sporočila domobrancem. Na odrednem štabu, kjer so jih obveščevalci OC zasliševali, je bila dokazana krivda te družine, ki je zagrizeno delovala proti OF in partizanom. Vsi trije so bili kaznovani s smrtjo."

Tako Ivan Jan: Klančarjevi so bili "zagrizeno gnezdo", med zasliševanjem – videli smo, kakšnim! – je bila krivda družini "dokazana", da je "zagrizeno delovala proti OF in partizanom".

KPS, bande in tipi

Da bi Jan zločine partizanov nad civilnim prebivalstvom opravičil, je na isti strani svoje knjige navajal iz poročila, ki ga je štab Kokrškega odreda 11. 1. 1945 poslal oblastnemu komiteju KPS za Gorenjsko: "Na našem sektorju je tako vojaški kakor tudi politični položaj precej sličen razmeram leta 1941. Tu je be-ga/bela garda, op. I. Ž./, ki ima dobro razvito obveščevalno mrežo, še vedno v razvoju ter vriva svoje vohune v naše enote. Poleg tega se po tukajšnjih postojankah koncentrirajo bande, katere potiska naša vojska z jugovzhoda. Aretacije vohunov, izdajalcev in vrinjencev so često otežkočene. Še

bolj težaven pa je transport teh tipov (čez Savo).

Da se očuva živa sila naših edinic ter da se razbija sovražnikova obveščevalna mreža, nam je v mnogih slučajih nemoogoče ravnati formalno, ampak moramo postopati hitro in brezobzirno ter brez sentimentalnosti (podčrtal I. J.). V takih primerih bi bilo brez pomena voditi korespondenco in šablonizirati, ker bi od tega imel koristiti samo sovražnik.

Ko se je (v novembru - op. I. J.) na cono mudil naš pomočnik politkomisarja tov. Andrej Bohinc, je dobil v tem smislu direktive od tovariša Leskovska-Luke, in kdor pozna položaj na našem sektorju, mora uvideti, da drugače ni mogoče postopati."

Za "hvalo" Nemčije smrt

Politiko partizanskih umorov civilistov – revolucionarni teror – je, kot vidimo z omembo Leskovska in tega, kam je bilo citirano poročilo poslano, neposredno krmlil partijski vrh. Na istem mestu v Janovi knjigi piše še naslednje: "Do sedaj sta bila v naših edinicah aretirana 2 izdajalca ... ter 8 civilnih oseb". In še: "V začetku januarja je 2. bataljon v Lomu odkril mladeniča, ki je hvalil Nemčijo in širil govornice, da Nemčija ne bo izgubila vojne, da bo prišla na dan s tajnim orožjem. Odkrito je delal za sovražnika in bil zato justifikiran." Kaj je "odkrito delal za sovražnika", nam Jan ne pove, samo to, da je "hvalil Nemčijo", zaradi česar si je zaslužil partizansko smrt.

Naj Jan pove, kaj je partizanom Kokrškega odreda, kjer je bil politkomisar, storil Anton Dolhar (r. 1910), mlinar iz Predoselj? Maja 1944 so ga ti mobilizirali, vendar so ga hitro nato "okrivili" bogve česa. Pred usmrtitvijo ga je v Kokri še obiskal njegov brat, v Lomu pa sestra. Junija se je za njim že izgubila vsaka sled.

Nadaljevanje sledi

Lom pod Storžičem, lipa sredi ceste

Fotografije: I. Ž.